

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців
«СУЧАСНИЙ МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ФІЛОЛОГІЇ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

II Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів, аспірантів та молодих науковців
«СУЧАСНИЙ МАСОВОКОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР:
ІСТОРИЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ»

Суми, 25–26 травня 2023 р.

УДК 007 : 304 : 070

3641 **Збірник наукових праць** II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи». Суми : Сумський державний університет, 2023. 114 с.

До збірника увійшли наукові дослідження молодих науковців, аспірантів та студентів, учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. Дослідження пов'язані з комплексною програмою науково-дослідних робіт СумДУ, безпосередньо з науковим напрямом досліджень кафедри журналістики та філології у межах теми «Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи».

Для викладачів, учителів, науковців, аспірантів, докторантів, студентів та інших зацікавлених осіб.

3641 **Collection of scientific works** of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of students, postgraduates and young scientists «Contemporary mass communication space: history, realities, prospects». Sumy : Sumy State University, 2023. – 114 p.

The collection includes scientific materials of young scientists, postgraduates and students, participants of the II All-Ukrainian scientific and practical conference of students, postgraduates and young scientists. The studies are related to the comprehensive program of research works of Sumy State University, directly with the scientific direction of research of the department of journalism and philology within the framework of the topic «Contemporary mass communication space: history, realities, prospects».

For lecturers, teachers, scientists, graduate students, doctoral students, students and other interested persons.

РЕДКОЛЕГІЯ: *Володимир Садівничий*, д-р наук із соц. комунік., голова; *Ірина Жиленко*, д-р філол. наук, заст. голови; *Тетяна Ковальова*, канд. наук із соц. комунік.; *Інна Сипченко*, канд. наук із соц. комунік.; *Ярослав Яненко*, д-р наук із соц. комунік.

EDITORS: *Volodymyr Sadivnychy*, D. Sc. (Social Communications), head; *Iryna Zhylenko*, D. Sc. (Philology), deputy head; *Tetiana Kovalova*, PhD (Social Communications); *Inna Sypchenko*, PhD (Social Communications); *Yaroslav Yanenko*, D. Sc. (Social Communications).

*Матеріали друкуються в авторській редакції.
The materials are printed in the author's editorial office.*

ІЗ ВДЯЧНІСТЮ ГЕРОЯМ:

**солдатам та офіцерам Збройних Сил України,
територіальної оборони та добровольчих формувань
за можливість в умовах війни
проводити навчальний процес та займатися наукою!**

**ВІРИМО В УКРАЇНУ!
БУДУЄМО ОСВІЧЕНУ УКРАЇНУ!**

СОЦІАЛЬНО-ЧУТЛИВА ТЕМАТИКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ: СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ

Тетяна Ковальова,

к. н. із соц. комунік., доцент, Сумський державний університет;

Захар Ювко,

студент, Сумський державний університет

Мета наукової роботи передбачала дослідження проявів мови ворожнечі та порушень етики у текстах українськомовних інтернет-ЗМІ, що висвітлюють теми, пов'язані з переселенцями та внутрішньо перемішеними особами. У науковій розвідці проаналізовано основні особливості репрезентації соціально-чутливої групи мігрантів та внутрішньо переміщених осіб в українських інтернет-медіа, зокрема на Espresso. TV. На прикладі журналістських матеріалів визначено схильність журналістів до уникнення вживання конкретних термінів та, водночас, використання узагальнених фраз нейтрального характеру.

Ключові слова: *інформаційний простір, мова ворожнечі, ВПО, переселенці, мігранти, ЗМІ, толерантність, стереотипи, дискримінація.*

SOCIALLY SENSITIVE TOPICS IN THE INFORMATION SPACE OF UKRAINE: SPECIFICS OF COVERAGE

Tatiana Kovalova,

PhD (Social Communications), associate professor, Sumy State University;

Zakhar Yuvko,

student, Sumy State University

The purpose of the scientific work involved the study of manifestations of hate speech and violations of ethics in the texts of Ukrainian-language Internet media covering topics related to migrants and internally displaced persons. The research analyzed the main features of the representation of the socially sensitive group of migrants and internally displaced persons in the Ukrainian Internet media, in particular on Espresso. TV. On the example of journalistic materials, the propensity of journalists to avoid using specific terms and, at the same time, to use generalized phrases of a neutral character, was determined.

Key words: *information space, hate speech, IDPs, displaced persons, migrants, mass media, tolerance, stereotypes, discrimination.*

Вступ. Питання висвітлення міграційних процесів не позбавлене своєї специфіки. Тут варто наголосити, що у багатьох країнах світу мігранти належать до соціальних груп, які потерпають від упередженого ставлення. І неабияка роль такої дискримінації належить медіям. Означена проблема особливо актуальна сьогодні, в час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, адже кількість людей, що були вимушені залишити рідні місця надзвичайно зростає.

Категорію толерантності/нетолерантності в мові досліджували Г. Яворська, Е. Ларіна, Л. Юдко, Лі Же, О. Сухомлин, С. Авраменко. Проблему нетолерантного висвітлення у ЗМІ теми мігрантів, зокрема переселенців зі сходу України, порушували у свої працях Г. Прищеп, Ю. Подаєнко, Ю. Юріна, Я. Пилинський та інші. Незважаючи на це, все ще існує низка дискусійних питань, багато аспектів цієї проблеми залишились поза увагою дослідників.

Мета дослідження – проаналізувати прояви мови ворожнечі та порушення етики у текстах українськомовних інтернет-ЗМІ, що висвітлюють теми, пов'язані з переселенцями та внутрішньо переміщеними особами (ВПО). *Об'єктом* дослідження є журналістські матеріали телеканалу Еспресо. TV у період з вересня по листопад 2022 року. *Предметом* дослідження стала вербалізована в текстах інтернет-ЗМІ мова ворожнечі.

Результати й обговорення. Не кожен журналіст розуміється на відмінностях основних та базових понять. Сьогодні медійники доволі часто плутають терміни мігрант, біженець та внутрішньо переміщена особа. Відповідно до журналістських стандартів у будь-якому медіапродукті необхідно правильно вказувати статус особи, про яку згадується. В іншому разі виникає ризик створення матеріалу, який є неточним, оманливим чи проблемним іншим чином. Говорячи про терміни «ВПО», «мігрант», «біженець» та «шукач притулку» варто розуміти різницю: не кожен мігрант є біженцем і не кожен біженець є шукачем притулку.

Отже, журналіст має розрізняти окреслені поняття:

«Мігрант – загальний термін, що охоплює осіб, які переїжджають з одного місця до іншого на тривалий період. Термін неточний і зазвичай потребує додаткової контекстуалізації для пояснення змісту [1, с. 46].

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) – особа, яка залишається в межах держави свого громадянства або звичайного місця проживання, але яка була вимушена залишити своє місце або регіон звичайного проживання через загрозу насильства, переслідування, техногенного або природного лиха, з екологічних та інших аналогічних причин [1, с. 41].

Біженець – з юридичної точки зору – особа, яка успішно клопотала про притулок і отримала статус біженця від іншої держави. Цей термін часто вживається для опису осіб, які втікають від конфлікту чи загрози, але оскільки фактичний правовий статус таких осіб загалом нечіткий, можливо, краще вживати менш конкретизовану термінологію в цьому контексті – наприклад, «особи, які шукають притулку», або говорячи про тих, хто перетинає кордони у пошуках притулку, – «шукачі притулку» [1, с. 41].

Шукач притулку – особа, що звертається по захист, який держава пропонує громадянам іншої країни або особам без громадянства у разі обґрунтованого побоювання переслідування у розумінні Конвенції 1951 року про статус біженців, або іншим чином потребує міжнародного захисту» [1, с. 51].

Однією з форм вияву нетолерантності в медіа є **мова ворожнечі**. Цей термін не має загальноприйнятого визначення і на правовому рівні формулюється кожною державою по-своєму. Комітет міністрів Ради Європи рекомендує трактувати мову ворожнечі як «всі види висловлювань, котрі поширюють, розпалюють, підтримують або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті, викликані нетерпимістю, в тому числі нетерпимістю, що

виявляється у формі агресивного націоналізму та етноцентризму, дискримінації меншин і ворожого ставлення до них, а також іммігрантів та осіб, що за своїм походженням належать до іммігрантів» [2, с. 8]. Мова ворожечі широко розповсюджена у побутовому мовленні, а також в інтернет-середовищі, особливо в різних соціальних мережах. Однією із платформ, де активно шириться нетолерантна лексика є інтернет-медіа, які за широтою охоплення мають значну кількість реципієнтів.

У зв'язку з війною тема внутрішньо переміщених осіб, біженців та переселенців стала особливо гострою, адже сотні тисяч українців були змушені покинути рідні домівки і шукати прихистку або у своїй країні, або ж закордоном. Тому в українських медіа, зокрема на телеканалах, новини та матеріали про переселенців складають порядок денний. На різних телеканалах кількість висвітлених подій та історій на цю тематику різняться: десь їх менше, десь більше; десь переважають зворушливі історії сповнені песимізмом, а десь, навпаки, з надією та вірою у краще.

Зокрема, на телеканалі Еспресо.TV у період з 30 вересня по 21 листопада ми виявили 10 матеріалів, які стосуються теми переселенців, ВПО та біженців. Проаналізувавши кожен з них, ми не помітили грубих порушень етичних стандартів. Однак виокремили певну особливість: на телеканалі Еспресо. TV намагаються уникати конкретної термінології, тому серед всіх можливих термінів журналісти цього медіа використовують слова «переселенець» та «біженець» і то не у всіх матеріалах, а саме: слово «переселенець» трапляється у шести матеріалах з десяти, а «біженець» – в одному. Так як «переселенець» – це радше збірний термін, який має нейтральне забарвлення, то й порушень помічено не було.

Слово переселенець трапляється у таких матеріалах: «Shelter – Friendly Lviv»: як переселенці покращують свою солов'їну» (URL: <http://surl.li/jgbcj>), «В Копенгагені відкрили нове житлове містечко для українських переселенців» (URL: <http://surl.li/jgbcn>), «У гості до наших»: переселенці у Львові показали культуру і традиції своїх міст» (URL: <http://surl.li/jgbcs>), «Освітній фронт під час війни: історія вчительки-переселенки з Торецька» (URL: <http://surl.li/jgbcx>), «Безкоштовна іпотерапія для дітей військових і переселенців» (URL: <http://surl.li/jgbdf>), «Переселенці-іноземці з України: як приймає їх Німеччина?» (URL: <http://surl.li/jgbdn>).

А серед матеріалів, що стосуються переселенців чи біженців, однак позбавлені цієї термінології, ми помітили такі: «Після оголошення мобілізації з Росії виїхали близько 700 тис. осіб» (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ue-FTuHu0kM>), «Ви все умрете, – сказала російська дитина українській на дитмайданчику у Німеччині, – Стебельська», «Навчання українських дітей у польських школах» (URL: https://www.youtube.com/watch?v=SM_JTah1O0A).

Щодо слова «біженець», то його можна виявити у матеріалі під назвою «В Копенгагені відкрили нове житлове містечко для українських переселенців» (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=n3vNJV-i1sc>) і стосується він українців закордоном, які

втекли від війни до іншої країни, тому використання цього терміну є доцільним. Що цікаво, навіть щодо такої події як масовий від'їзд росіян за межі Російської Федерації у зв'язку з оголошенням мобілізації, журналісти не використовували термін «біженець». А саме висвітлення події (за винятком слів ведучої «тікають з тонучого корабля») позбавлене експресії і є цілком нейтральним, на відміну від інших ЗМІ, де журналісти це висміюють.

Також одним із цікавих моментів є те, як у матеріалі «Як у Великій Британії читають українською» (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T71lnox-V0o>) українців, у яких беруть інтерв'ю, не підписують як «біженець/ка», а «українець/ка у Британії».

А також варто відмітити, що у попередньому матеріалі «Навчання українських дітей у польських школах» (URL: https://www.youtube.com/watch?v=SM_JTah1O0A) журналісти беруть коментар у дітей та «Безкоштовна іпотерапія для дітей військових і переселенців» (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jYjnUec97rY>). І якщо безпосередньо у матеріалі про читання українських книг у Британії та матеріалі про іпотерапію з дітьми були батьки, у яких можна було спитати дозволу на коментар, то у польській школі батьків не було, тому журналісти не мали права брати ці коментарі. Нагадаємо, що якщо журналіст хоче взяти коментар у неповнолітньої особи, то він має право це робити лише з дозволу батьків та бажання самої дитини.

Висновки. Отже, провівши моніторинг матеріалів телеканалу Еспресо.TV ми з'ясували, що медіа намагається уникати конкретних термінів, тому використовує узагальнені фрази нейтрального характеру. Аналіз медійних текстів про переселенців та внутрішньо переміщених осіб засвідчує намагання журналістів оминати конкретику, а акценти та особливості висвітлення цього питання змінювати. Якщо раніше історії переселенців були зосереджені навколо крайнощів, на кшталт сенсаційних випадків успіху, або повідомлень про злочини, причому кількість других значно переважала, то зараз українські ЗМІ розповідають трагічні історії вимушених переселенців та біженців, які постраждали від збройної агресії Російської Федерації. Для того, щоб змінити ситуацію, слід користуватися правильною термінологією, перевіряти статистичні дані, уникати поляризації оцінок, тенденційного добору фактів і цитат, не допускати невиправданих узагальнень, які можуть слугувати для створення у свідомості читачів оманливих образів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міжнародний центр із розвитку міграційної політики. Висвітлення питань міграції. Посібник для журналістів : посібник. Відень, 2020. 194 с.
2. Вебер А. Навчальний посібник з проблематики «мови ненависті». URL: https://issuu.com/irf_ua/docs/rol-2010-12-20_7.